

Az évszázadokon átívelő tudásközpont: az angers-i egyetem története a középkortól napjainkig

Histoire de l'Université d'Angers du Moyen Âge à nos jours. Dir. Yves Denéchère, Jean-Michel Matz. Presses Universitaires de Rennes, 2012. 328 oldal

A francia–magyar tudományos együttműködés egyik kiváló példája lehet a Szegedi Tudományegyetem és az Angers-i Egyetem között fennálló, évek óta eredményesen működő kapcsolat, amely nem csupán az Erasmus csereprogramban, hanem közös irányítású képzésben elkészült doktori disszertációkban, közösen szerkesztett kötetekben, tanulmányutakban is megmutatkozik. Akárcsak a két város lakosság száma (ha Angers populációját az agglomerációs körzet nélkül tekintjük), a két egyetem hallgatói létszáma is hasonló, párhuzamba állítható.

Az angers-i egyetem története 2012-ben jelent meg *Histoire de l'université d'Angers du Moyen Âge à nos jours* címmel, a kötet az angers-i egyetemen különböző korszakokkal foglalkozó, kiváló történészek összefoglalásának eredménye. A mű főszerkesztői a társadalomtudományi doktori iskola igazgatója, Yves Denéchère és a regionális történettudományi kutatócsoport (CERHIO) angers-i igazgatója, Jean-Michel Matz.

A kötet színvonalas nyomdai kivitelezése gazdag és színes képanyaggal párosul, amely megfelelően illusztrálja a szöveget. Másrészt tartalmilag is mindenképp hiánypótlónak számít: hiába sorolható Angers a legrégebbi francia egyetemek közé (Párizs, Toulouse, Montpellier, Avignon, Orléans, Cahors és Grenoble után 1364-ben, tehát az első közép-európai egyetemekkel hozzávetőlegesen egy időben alapították), történetét – ahogyan a kötet végén található bibliográfiából is kitűnik – viszonylag későn írták meg. A földrajzilag legközelebb található,

1460-ban alapított nantes-i egyetem történetét bemutató kötet már egy évtizeddel ezelőtt elkészült.

A mű stílusa a többszerzős kivitelezés ellenére is egyenletes, s elegendő információt ad a franciaországi iskolafejlődésről ahhoz, hogy a témához kevésbé értő olvasókönység számára is érthető legyen, ugyanakkor az egyedi részletekkel a hozzáértőbbeket is leköti. Kivételt képezhet talán a 11. fejezet, amely a személynevek és évszámok túlszűfoltossága miatt meglehetősen nehezen emészthető.

A könyv négy nagy szerkezeti részre tagolódik. Az első két rész foglalkozik az egyetem középkori, illetve újkori történetével a francia forradalom kitöréséig (*L'université au Moyen Âge* és *L'université sous l'Ancien Régime*). Az angers-i egyetem története a székesegyházi iskola megalapításával vette kezdetét a 11. században. Az iskola első vezetői, akik kinevezésüket az angers-i püspököktől kapták, többségükben a Magyarországon sem ismeretlen Chartres-i Fulbert tanítványai voltak. Az intézmény népszerűsége ebben a kezdeti időszakban szinte teljes mértékben a vezetők egyéni tehetségétől és renoméjától függött; elsősorban ezek a tényezők vonzották a diákokat a Maine-parti városba, ahol a grammatika oktatására nagy hangsúlyt fektettek. A katedrális mellett működő iskola ekkor még nem rendelkezett saját könyvtárral, de a diákok hozzáférhettek a város bencés intézményeinek könyvtáraihoz, illetve az itt működő *scriptorium*okban másolt tudományos és liturgikus kéziratokhoz. A diákok leginkább a Loire-völgyből vagy Bretagne-ból érkeztek. A korszak gregorián reformjai az angers-i iskola egykori tanulóinak is kedveztek: közülük sokan fényes egyházi karriert futottak be, de az sem volt ritka, hogy a párhuzamosan zaj-

ló kulturális reneszánszhoz járultak hozzá kiemelkedő költői tevékenységükkel.

A 12. század közepétől a korábbi nagynevű iskolák, így például Reims és Chartres, hanyatlásnak indultak, s új központok emelkedtek ki. A Loire-völgyben Orléans és Angers jutott egyre nagyobb szerephez. Ezek az új tudományos centrumok húztak hasznát az 1229-es párizsi eseményekből, ugyanis a város és az egyetem közti konfliktus miatt az egyetemi hallgatók és oktatók vidéken vagy külföldön kerestek megélhetést. Ekkor jelent meg Angers-ban a jogi *studium* is, amely a következő két évszázadban folyamatosan erősödve az angers-i egyetem legnépszerűbb kara lett. A jogi fakultás először a városvezetéstől kapott támogatást, átvállalták ugyanis a professzorok fizetését, majd ugyanehhez állami hozzájárulást is kapott az egyetem a 16. század végén. Mindezek ellenére egy rövid sikerperiódus után a kar a 17. század végétől gyors hanyatlásnak indult.

A 14. század végétől általános tendenciaként jelentkezett az egyetemi oktatók és diákok igénye autonómiájuk kiterjesztésére, s ebben, saját érdekeit is szem előtt tartva, támogatta őket a királyi hatalom. Az angers-i egyetem V. Károly, majd utódai alatt is jelentős kiváltságokat nyert el, ezekhez tartozott a rektori tisztség létrehozása is. A következő évszázadra az Angers egyeteme virágzó intézménnyé nőtte ki magát, amely 1432-ben három új karral bővült, és új épületeket kapott a városközpontban. Már nemcsak Anjou-ból és vonzáskörzetéből, hanem Flandriából, német területekről és a Brit-szigetekről is fogadott tanulókat, akik már nem az egyház, hanem a bürokratizálódó állam szolgálatába állították megszerzett tudásukat. A későbbiekben a vallásháborúk sokat rontottak az egyetem helyzetén, a nantes-i ediktum 1685-ös visszavonása pedig megállította az északi területekről Franciaországba érkező protestáns diákseregletet. Bár a teológiai kar egyre népszerűbb lett, és leginkább ortodox szemléletéről vált híressé, az egyetem visszaesését jól

mutatja, hogy míg a 15–16. században 1000 diák tanult a 10–12 000 fős városban, addig az 1770-es években minden kart tekintetbe véve csak 400–500 diákról lehetett szó.

Mindkét korszak esetében a kötet szerzői nagy figyelmet szenteltek az oktatás hétköznapi aspektusainak, mint például az oktatás menete, nyelve, a diákélet. Ezenkívül a második rész külön tárgyalja a különböző karok történetét.

A könyv harmadik része (*„D'une université à l'autre”*; Egyik egyetemből a másikba) az angers-i egyetem történetét tárja az olvasó elé a Forradalomtól egészen a mai formájában újraalapított egyetem megszületéséig, 1971-ig. A Forradalom kezdete körül, 1790-ben mintegy 60–70 jog- és orvostanhallgatót számlált az egyetem, és mintegy 140-et, ha hozzászámítjuk a bölcsészképzésben résztvevőket. Ezt követően azonban 1791 és 1793 között a forradalmi rendelkezések nem kímélték az egyetemet sem, melynek utolsó kara, az Orvosi Kar 1793-ban volt kénytelen bezárni kapuit, csakúgy, mint az *Ancien Régime* idején alapított egyetemek. 1797 és 1804 között Angers szellemi életének legfőbb szervezői a Központi Iskola, a múzeumok és a könyvtár voltak. Ebben az időszakban Rennes és Poitiers kedvezőbb helyzetben volt, így ezen városokban működhetett jogi képzés. Sikertelen volt a kísérlet a jogi kar mellett mind a bölcsészkar, mind a természettudományi kar újraalapítására, ami a csalódások időszakaként vonult be az egyetem történetébe. Az intézmény a 19. század folyamán többször is nehéz helyzetbe került. 1854-ben elvesztette az akadémiai központ státuszát, majd a Harmadik Köztársaság időszakában az 1875-ben született felsőoktatási törvény a felsőoktatás szabadságáról konkurenciát teremtett az ekkor alapított katolikus egyetemek által. 1875 és 1879 között nyitotta meg kapuit Angers-ban a katolikus egyetem jogi, bölcsész, természettudományi s végül teológiai kara (ma *Université Catholique de l'Ouest*).

Az Orvosi és Gyógyszerészeti Iskola jelentette a folytonosságot a Forradalomtól a 20. század kezdetéig. Orvosi kar híján, 1807-ben – az elsők között – Angers Orvosi Iskolához jutott, mely három év alatt képzett – ekkortájt vidéki orvosoknak nevezett – tisztiorvosokat. Ezt követően azonban csak lassú lépésekben jutott el a középiskolai (1820), előkészítő (1840) státuszok elérésén keresztül, majd új kórház mellé költözésével az 1890 és 1910 körüli újrászervezéshez és virágzáshoz. A 19. század végére Angers igazi felsőoktatási központtá vált, köszönhetően az orvosi-gyógyszerészeti iskolának, a művészeti, valamint a katolikus fakultásoknak. Új bakteriológiai, kémiai és szövettani laboratóriumokkal gyarapodott az intézmény, s 1900 körül hallgatóinak száma mintegy 125 volt. Az iskola számos oktatója aktív szerepet vállalt a város életében, közülük ketten a város polgármesteri tisztségét is betöltötték. Az Orvostudományi Iskola az első világháború után folytatta a megkezdett modernizációt, s az 1940-es évek kezdetére hallgatóinak száma 300 körülire duzzadt.

Az angers-i felsőoktatás fejlődését tárgyaló 13. fejezet kezdő-, illetve végpontja 1957 és 1968. Az olvasót egészen biztosan érdekelné a második világháború alatti, valamint az azt követő lázas újjáépítés időszaka. Véleményünk szerint jól tett volna a fejezetnek, ha ezt az időszakot is elemezné a mű, így az az érzése támad az olvasónak, mintha egy kisebb időutazásban lett volna része. A többi fejezet erőssége – a levéltári források és dokumentumok, fényképek, tervrajzok –, a gazdag illusztráció itt éles kontrasztba kerül. Érdekes, de nem feloldhatatlan ellentmondásra hívja fel a figyelmet a szerző: a két háború közötti, valamint a második világháborút követő időszak viszonylag magas születésszáma Maine-et-Loire megyében¹ nem jelentkezett automatikusan az 1950-es években a hallgatói létszám emelkedésében, amint az várható lett

volna. Az angers-i fiatalok ugyanis kevesebb hajlamot mutattak a hosszú középfokú, valamint felsőfokú oktatásban való részvételre. Szemléletessé teszi ezt a következő statisztikai adat: a 16–21 év közötti francia fiatalok közül 1000 főből átlagosan 114 kezdett felsőfokú tanulmányokat, míg Angers régiójában mindössze 78. A növekedési potenciál azonban adott volt, hiszen sok angers-i fiatal inkább a távolabbi városok állami egyetemlein folytatott tanulmányokat, mintsem hogy a helyi katolikus karok egyikére iratkozott volna be. Az 1957-es év fejleménye, hogy a prefektus – az oktatási kínálat bővítése érdekében – elérte, hogy a természettudományos felsőoktatás első ciklusa létrejöjjön Angers-ban, azonban az intézmény a rennes-i egyetem függőségébe tartozott.

Az 1961 és 1980 közötti évek egyfajta „egyetemalapítási láznak” is nevezhetők, hiszen húsz új egyetemet alapítottak ekkor országsszerte, amibe Angers viszonylag későn kapcsolódott be. Egy nem várt fordulat – a katolikus egyetem döntése a jogi kar bezárásáról az 1963–1964-es tanév végén – kedvező helyzetet teremtett az egyetem újraalapítása felé vezető úton. Ekkor merült fel alternatívaként egy Nantes-ban és Angers-ban létrehozandó jogi fakultás, s az végül Nantes-ban került megalapításra 1966-ban.

Az Európa-szerte terjedő 1968-as diákmozgalmak hulláma az angers-i egyetemistákat is megérintette. A tüntetésekkel és sztrájkokkal teli időszak legfőbb eredménye az volt, hogy a különböző intézményekben tanuló, de közösen gondolkodó és cselekvő hallgatók egyetértettek abban, hogy Angersnak szüksége van egy önálló egyetemre, melynek keretében az egymással addig sokszor vetélytársat látó intézmények együttműködhetnének. A fordulópontot az 1971. október 27-i rendelet jelentette, mely egy állami egyetem (*université publique*) alapításáról határozott Angers-ban.

A negyedik rész a „*L'affirmation d'une jeune université pluridisciplinaire*”, azaz „Egy fiatal multidiszciplináris egyetem kon-

¹ Megyeszékhelye Angers

szolidációja” címet viseli, amely kétségtelenül találó. Szemléletesen tükrözik ezt a Belle Beille campusra épített ideiglenes épületek, melyek közel két évtizedig szolgálták a jogi és bölcsészettudományi kart, valamint a súlyos hely- és pénzühiánnyal küszködő könyvtárat. Ebben a részben hangsúlyosan jelennek meg az elvetélt próbálkozások (Zöld Egyetem 1974–1975 között; Téglá és habarcs egyetem a belvárosban), ami kitűnően ábrázolja azt az útkeresést, melyet ezekben az években élt át az egyetem. Emellett a képzési kínálatban is a fejlődés vágya jellemezte ezt az időszakot, az egyre szélesebb horizontális kínálat mellett a vertikális lehetőségek bővítése (mester- és doktori szakos képzések) foglalkoztatta az egyetemi döntéshozókat.

A 4. rész 17. fejezete a „»Far West«-től a modernitásig” címet kapta, az egykori hallgatók visszaemlékezései alapján. Az *oral history* módszerének beépítése és a hallgatói nézőpont megjelenítése kifejezetten érdekessé és olvasmányossá teszi a fejezetet. S ez különbözteti meg e művet az eddig megszokott „klasszikus” egyetemtörténeti művektől. Hab a tortán, hogy ezt a munkát mesterképzésben résztvevő hallgatók végez(het)ték el. A 21. századi olvasó számára talán özönvíz előttinek tűnhet, de a nálunk „golyaavató” néven elhíresült hagyomány bizony jelen volt az angers-i egyetemi életben is az egyetem újjáalapításától kezdve.

Az egyetemi hallgatók létszámának állandó növekedésében fordulópontot a jogi és bölcsészettudományi karok új épületei jelentettek (1989–1992), melyek hatására az

1990-ben még 10 000 fős létszám négy évvel később 16 500-ra emelkedett. A kilencvenes évek végén a városközpontban megépített új, Saint Serge campus lezárja azt az ívet, ami az olvasót esetleg nem hagyná nyugodni, nevezetesen: Visszatér-e valaha az egyetem a város szívébe? Igen, több évszázadnyi távollét után az egyetem visszanyeri központi helyét és ezáltal szerepét, amit a 16. fejezet alaposan elemez.

Az integrációs törekvések hatására jön létre 2008–2009 folyamán a PRES L’UNAM – Pôle de Recherche et d’Enseignement Supérieur – L’Université Nantes Angers Le Mans, mely három Pays-de-la-Loire régióbeli egyetemet foglal magában, 76 000 fős hallgatói, 11 000 fős alkalmazotti – melyből 4 200 fő oktató-kutató – létszámmal. 2010-ben az egyetem hallgatói létszáma átlépte a 20 000 fős küszöböt. Ez az adat világosan összehasonlíthatóvá teszi a vidéki egyetemet nemzetközi kontextusban is.

A könyv erőssége, hogy a helyi szintet bemutató forrásokon túl (angers-i helyi levéltár Maine-et-Loire megyei levéltár; Loire-Atlantique megyei levéltár; Le Courrier de l’Ouest; Ouest-France) szélesebb kontextusban is vizsgálja az egyetem történetét, és felhasználja a Jelenkortörténeti Országos Levéltár, valamint a Francia Nemzeti Levéltár anyagát, így elhelyezve az intézményt az országos egyetemi térképen.

BARACS RÓBERT – MALÉTH ÁGNES